

---

**ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА  
РОДИННОГО КРИТЕРІЮ ПОНЯТТЯ «АФІЛІЙОВАНА  
ОСОБА» (В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ  
ПРАВОЧИНІВ ІЗ ЗАІНТЕРЕСОВАНІСТЮ)**

*Карчевський К. А.,*

*кандидат юридичних наук, доцент*

Як відомо, поняття «афілійована особа» в контексті суб'єктного складу правочинів господарських товариств у вчиненні яких є заінтересованість ґрунтується на таких основних складових частинах або критеріях: майновому, посадовому, родинному та договірному. Всі вказані критерії вказують на наявність відносин залежності одних осіб від інших, обумовлюють можливість впливати на рішення, які приймаються ними тощо.

Родинний критерій в даному разі доволі ясно вказує на наявність реальної можливості впливати друг на друга осіб, що знаходяться між собою у родинному зв'язку, а тому й на високу ймовірність існування заінтересованості у вчиненні відповідного правочину. Такий взаємний вплив, в першу чергу, обумовлюється психологічними чинниками. Як правило, особи, що знаходяться у родинних стосунках, схильні приймати рішення на користь родича, навіть підкорятися наказам старших або більш авторитетних членів родини, виконувати їх прохання тощо. Родинні інтереси можуть ставитися понад інших інтересів, в тому числі корпоративних. Відповідні психологічні обставини прямим чином ґрунтуються як на фізіологічній єдності членів родини, так і на спільному вихованні, проживанні тощо.

Разом із цим, члени родини об'єднуються й відносинами спільної власності, мають взаємні майнові права та обов'язки тощо. Збільшення матеріальних статків члена родини фактично призводить до збільшення особистих статків, або

може призводити до цього у майбутньому. Особливо це стосується подружжя, батьків та дітей, усиновителів та всиновлених тощо.

При всій своїй очевидності, родинний критерій, як й інші критерії поняття «афілійована особа», потребує окремого дослідження. Це випливає з того, що в родинних стосунках можуть перебувати досить велике коло осіб. Поряд із подружжям, батьками та дітьми, братами та сестрами, до родичів відносяться й онуки з їх дідом та бабкою, племінники та їх дядьки та тітки тощо. Між відповідними особами можуть існувати родинні відносини, які ґрунтуються як на кровному спорідненні, так і не пов'язуються із ним.

Враховуючи велику кількість осіб, що можуть знаходитися між собою у родинних стосунках, процедура вчинення правочину із заінтересованістю може значно ускладнюватися. З'ясування факту родинних зв'язків між посадовими особами господарських товариств, які вчинили відповідний правочин без дотримання спеціального порядку його вчинення, може призводити до судового оскарження та до визнання правочину недійсним. Тому при дослідженні родинного критерію в даному випадку повинно бути визначено таке коло осіб, на які повинен розповсюджуватися даний критерій, яке не буде утворювати зайві складнощі для господарських товариств та інших суб'єктів господарювання при вчиненні правочинів із заінтересованістю та виконанням інших обов'язків, покладених на них у зв'язку із існуванням афілійованих осіб.

При проведенні відповідного дослідження, в першу чергу варто звернутися до норм корпоративного законодавства іноземних країн та порівняти їх зміст із вітчизняним законодавством. Виходячи зі змісту п.1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про акціонерні товариства» [1], афілійованими особами вважаються: члени сім'ї фізичної особи – чоловік (дружина), а також батьки (усиновителі), опікуни (піклувальники), брати, сестри, діти та їхні чоловіки (дружини).

Законодавство країн колишнього СРСР закріплює наступні вимоги щодо родинного критерію. Так, згідно ст. 81 Федерального закону «Про акціонерні товариства» [2] до заінтересованих у вчиненні правочину осіб відносяться: подружжя, батьки, діти, повнорідні та неповнорідні брати та

сестри, усиновителі та усиновлені особи. Частина 1 ст. 64 Закону Республіки Казахстан «Про акціонерні товариства» [3] до відповідних осіб відносить дві категорії: 1) осіб, що знаходяться у близьких родинних стосунках (до таких осіб прямо віднесені батьки, брати та сестри, діти (син та донька); 2) осіб, що знаходяться у інших родинних стосунках (рос. – свойстве) (до них відносяться брат, сестра, батько чи матір, син або донька чоловіки (дружини). В Законі Республіки Казахстан «Про товариства з обмеженою відповідальністю» [4] (ч. 2 ст. 12-1) наводиться дещо інший перелік осіб. До їх числа відносяться: близькі родичі, чоловік (дружина), близькі родичі чоловіка (дружини). За законодавством Республіки Білорусь родинний критерій в даному випадку охоплює: чоловіка (дружину), батьків, дітей та їх подружжя, усиновителів та всиновлених та їх подружжя, осіб, що знаходяться під опікою (піклуванням), діда та бабу, онуків та їх подружжя, рідних братів та сестер та батьки чоловіка (дружини) (абз. 4 ч. 1 ст. 56 Закону Республіки Білорусь «Про господарські товариства» [5]).

Корпоративне законодавство Республіки Узбекистан побудовано на єдиному підході та відносить до заінтересованих осіб подружжя, батьків, дітей, братів та сестер та усіх осіб, що є їх афілійованими особами [6, ст. 43; 7, ст. 91]. Тотожне правило міститься у законодавстві Таджикистану [8; ч.2 ст. 52] та Туркменії [9; ст. 38] (ст. 38 Закону Туркменії про АТ). Разом із цим, акціонерний закон Республіки Таджикистан дещо розширює вказаний перелік, та включає до нього усиновителів та всиновлених [10; ст. 83]. В законодавстві Республіки Молдова, яке у зв'язку із підписання Асоціації із ЄС може вважатися таким, що наближено до європейського законодавства, вказується, що афілійованими особами вважаються чоловік (дружина) або родич першого ступеня<sup>1</sup> [12]. В іншому випадку молдовське законодавство не прив'язується до ступенів родинних відносин, а містить перелік відповідних осіб. До їх числа відносяться: батько, мати, син, донька, брат, сестра або чоловік (дружина) відповідної особи [13, ст. 43].

---

<sup>1</sup> При цьому, згідно з Сімейним кодексом Молдови [11] (ст. 45) ступінь родинних відносин встановлюється за кількістю поколінь.

З вказаного вище випливає, що родинний критерій поняття «афілійована особа», який закріплюється в законодавстві України, в цілому відповідає тотожним нормам іноземного (зокрема країн колишнього СРСР) корпоративного законодавства. Таким чином, до числа афілійованих (пов'язаних між собою) осіб у будь-якому випадку будуть відноситися подружжя, батьки та їх діти, брати та сестри.

Разом із цим, говорячи про віднесення до родинного критерію афілійованих осіб тих, чи інших родичів, можна вказати, що окремі особи фактично мають однаковий правовий статус (зокрема, батьки та їх діти юридично тотожні усиновителям та всиновленим, також не відрізняється правове становище повнокровних та неповнокровних братів та сестер тощо). Тому виникає питання про доцільність окремого виділення відповідних категорій родичів. На наш погляд, в законі повинні закріплюватися лише ті категорії, які є основними (батьки та діти, брати та сестри тощо).

Під питанням залишаються інші категорії родичів, як можливих афілійованих осіб. Це стосується діда (баби) та їх онуків; племінників (племінниць) та їх дядьків (тіток) тощо). Це відноситься й щодо інших осіб, які фактично прирівнюються до родичів законодавством (опікунів (піклувальників) та осіб, що перебувають під опікою чи піклуванням відповідно).

Як можна помітити, іноземне законодавство використовує й такі окремі поняття, як «близькі родичі», «родичі відповідного ступеню» тощо. Такі поняття пов'язуються, насамперед, з положеннями сімейного законодавства, а також іншого, зокрема, процесуального, антикорупційного тощо. В Україні також існують відповідні категорії, які наповнюються певним юридичним змістом і які вирішують тотожні за спрямованістю завдання (у всякому випадку вони вказують на наявність взаємозалежності відповідних осіб). Тому існує потреба у більш детальному дослідженні родинного критерію поняття «афілійована особа», яке буде нами зроблено в окремій науковій статті.

#### Література:

1. Про акціонерні товариства : закон України від 17.09.2008 №

514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.

2. Об акционерных обществах : Федеральный закон от 26.12.1995 № 208-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/popular/stockcomp>.

3. Об акционерных обществах : закон Республики Казахстан от 13.05.2003 № 415-2 [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://online.zakon.kz/Document/?doc\\_id=1039594](http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1039594).

4. О товариществах с ограниченной и дополнительной ответственностью : закон Республики Казахстан от 22.04.1998 № 220-I [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.kz/225923-zakon-respubliki-kazakhstan-ot-22.html>.

5. О хозяйственных обществах : закон Республики Беларусь от 18.10.1994 № 3321-XII // Ведомости Верховного Совета Республики Беларусь. – 1994. – № 34. – Ст. 566.

6. Об обществах с ограниченной и дополнительной ответственностью : закон Республики Узбекистан от 06.12.2001 № 310-II [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.lex.uz/Pages/GetAct.aspx?lact\\_id=18793](http://www.lex.uz/Pages/GetAct.aspx?lact_id=18793).

7. Об акционерных обществах и защите прав акционеров : закон Республики Узбекистан от 26.04.1996 № 223-I [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.lex.uz/Pages/GetAct.aspx?lact\\_id=14667](http://www.lex.uz/Pages/GetAct.aspx?lact_id=14667).

8. Об обществах с ограниченной ответственностью : закон Республики Таджикистан от 10.05.2002 № 53 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tajik-gateway.org/index.phtml?lang=ru&id=3632>.

9. Об акционерных обществах : закон Туркменистана от 23.11.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.turkmenbusiness.org/content/zakon-turkmenistana-ob-aktsionernykh-obshchestvakh>;

10. Об акционерных обществах : закон Республики Таджикистан от 05.03.2007 № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://tajikinvest.com/investor/rus/gov\\_regulation/ob\\_akcioner\\_obshestvah.html](http://tajikinvest.com/investor/rus/gov_regulation/ob_akcioner_obshestvah.html).

11. Семейный кодекс Республики Молдова от 26.10.2000 № 1316 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/ru/286119/>.

12. Регламент про правочини банка з афілійованими щодо нього особами :Додаток № 2 до Постанови Адміністративної ради Національного банку Молдови № 240 від 09.12.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=351338&lang=2>.

13. Про інвестиційні фонди : закон Республіки Молдова від 05.06.1997 р. № 1204-XIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.law-moldova.com/laws/rus/investizionnyh-fondah-ru.txt>.